

Interkulturní kompetence PAM141

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, jaro 2022

Klára Berg (mail@klaraberg.cz), Kateřina Martínková
(katka.martinkova@gmail.com)

1. setkání

23. 2. 2022

Formální vzdělávání

- Formální vzdělávání se vztahuje ke strukturovanému vzdělávacímu systému, který zahrnuje všechny školy od základních až po vysoké, včetně specializovaných programů odborného a profesního výcviku.
- Po danou dobu (většinou v rozmezí od 6 do 15 let) je ze zákona povinné.
- Po řádném splnění formálního vzdělávání získá absolvent doklad o jeho ukončení, případně také akademický titul.

Neformální vzdělávání (NFV)

- Neformální vzdělávání se vztahuje ke všem plánovaným programům osobního a sociálního vzdělávání lidí určených k rozvíjení celé řady dovedností a kompetencí mimo rámec formálního vzdělávacího kurikula.
- Vede k záměrnému získávání zkušeností a zahrnuje v sobě procesy, prostředky i podmínky k dosažení cíle.
- Charakteristiky: dobrovolnost, stanovený záměr a cíle, vědomé a holistické učení, partnerský přístup, důležitá role skupiny, odpovědnost za vlastní učení

Informální učení

Informální učení se vztahuje k průběhu celého života, v němž si každý jednatel osvojuje určité postoje, hodnoty, dovednosti a znalosti pod vlivem různých vzdělávacích podnětů ve svém okolí i z každodenní zkušenosti (z domova, ze sousedství, z knihovny, z médií, ze zkušeností nabytých při práci, při hře apod.)

Co je kultura?

“Pokoušet se popsat, co je kultura a jak funguje, je činnost podobná přesýpání písku na břehu moře holým dlaněmi” (Dana Moree, Základy interkulturního soužití, str. 46)

- Kultura je naučená, nikoliv vrozená (učíme se jí v rámci procesu socializace)
- Vzniká jako reakce člověka na prostředí, v němž žije
- Je dynamická
- Souvisí se vztahy a její odlišnosti zažíváme v interakci

Klíčové interkulturní přístupy

Kulturně-standardní (skupinový)

vs.

**transkulturní (osobnostní)
přístup**

Kulturně-standardní (skupinový) přístup

- Věnuje se problematice soužití různých sociokulturních skupin ve společnosti.
- Vychází z předpokladu, že sociokulturní (tj. *etnické*, *národnostní*, náboženské a další) skupiny mají specifické znaky, ty vytváří rozdíly mezi nimi a vytváří rovněž specifické chování a myšlení, které je dané a neměnné a vytváří primární identitu jedince.
- Založen na přesvědčení, že pro zlepšení vzájemných vztahů je nutné tyto **rozdíly** pochopit a naučit se je respektovat.
- Multikulturní výchova se proto v tomto pojetí zaměřuje především na seznámení se s **charakteristikami** a aspekty jednotlivých kultur a způsoby, jakými se tyto kultury projevují.

Příklady práce v rámci kulturně-standardního přístupu

- Představení jednotlivých **skupin** a jejich **specifik**:
- festivaly (*Festival africké hudby, Vietnamský den*)
- multikulturní večery (*Indický večer s hudbou a jídlem*)
- prezentace (*Jak se žije v Bangladéši*)
- školní hodiny zaměřené na kulturu určité skupiny (*Romové*)
- besedy (*s Erasmus studentem z VB, jaké je studium v Británii*)

Transkulturní (osobnostní) přístup

- navazuje na limity K-S přístupu a kriticky ho reflektuje a rozvíjí
- Důraz na:
 - Jednotlivce a jeho možnost ovlivnit vlastní kulturní identitu.
 - Dynamické / mnohvrstevné/ hybridní pojetí identity.
 - Identita je aktuálním výsledkem osobní historie jednotlivce.
 - Jednotlivec se nejrůznějšími způsoby identifikuje se skupinami.

Příklady práce v rámci transkulturního přístupu

Práce s příběhem jednotlivce

- Živá knihovna
- Divadlo utlačovaných
- Autobiografické vyprávění (*orální historie: Paměť národa*)

“Bonusový” přístup Anti-bias

- **Vzdělávání k aktivizaci proti diskriminaci**
- Nestačí být jen nepředpojatý, ale je důležité, aby se jedinec aktivně působil proti různým “-ismům”
- nejen osobní, ale i společenská úroveň problematiky. Zohledňování mocenských vztahů.
- historie: rozvinul se v USA jako reakce na nedostatek pedagogických přístupů, které by pracovali s diverzitou a zároveň dostatečně zohledňovaly mocenské struktury ve společnosti

Příklady Anti-bias přístup

- Power flower
- Některé aktivity globálního vzdělávání (kdo a s jakými zájmy udržuje nespravedlivý systém)
- podpora studentů a studentek v politické participaci (empowerment). Tedy, **když je někdo svědkem nespravedlnosti, nebo se nespravedlnost děje přímo jemu, dokáže ji rozpoznat a učinit konkrétní kroky k tomu, aby se situace změnila.**

Zdroje

NOVOSÁDOVÁ, Monika. PŘÍŠOVSKÁ, Lucie: Úvod do neformálního vzdělávání, Eurodesk, 2019
<https://www.dzs.cz/sites/default/files/2020-08/%C3%BAvod2.pdf>

PEŠEK, Tomáš; NOVOSÁDOVÁ, Monika; DOČKALOVÁ, Jolana; ŠKRABSKÝ, Tibor: Slabikář neformálního vzdělávání v práci s mládeží. ANEV, 2019. https://www.slabikarnfv.eu/slabikar_digital_cs.pdf

RANDA, Jana. FELCMANOVÁ, Alena: Metodika přístupu anti-bias. Arpok, 2019. https://arpok.cz/wp-content/uploads/2017/01/Anti_bias-metodika-v-cj.pdf

Různé publikace Dany MOREE (např. Základy interkulturního soužití. Portál, 2015):

- rozhovor: RECEPT NA SOUŽITÍ RŮZNÝCH KULTUR? Buďte zvědaví, říká antropoložka Moree (<https://www.slovo21.cz/images/dokumenty/bulletin/Bulletin%20Slovo%204-2015.pdf>, str. 7)
- <https://www.clovekvtisni.cz/nez-zacneme-s-multikulturni-vychovou-1071pub>

(zejména kapitoly *Poznámky k použité terminologii* str. 11-13, *MKV - historie a současnost* str. 16-31)

Příprava na příští setkání:

1. Příště si přineste **3 předměty**, které charakterizují, kdo jste
2. Podívejte se na TED talk “Don't ask me where I am from, ask me where I am local”,
https://www.youtube.com/watch?v=LYCKzpXEW6E&ab_channel=TED (16 min, v angličtině s anglickými titulky).
3. Zamyslete se nad následujícími otázkami a запиšte vaše postřehy do sdíleného dokumentu (s vaším jménem) <https://docs.google.com/document/d/1n-13sBP5JU1IZcfnHloyuB4aP5YNgYxbG-HyZasNCiM/edit>

Co mě zaujalo? Co je můj aha-moment?

K čemu mám otázky?

1. Vyplňte vstupní dotazník https://www.research.net/r/AO_PreTest_CZ_weblink
2. Dobrovolné: pokud máte chuť, přečtěte si 20 stran z publikace Dany Moree “Než začneme s multikulturní výchovou”, str. 11-31 (najdete ve sdílené složce), může to hezky doplnit a ukotvit témata, kterým jsme se v prvním setkání věnovali.

2. setkání

9. března 2022

Identita (transkulturní přístup)

- mnohovrstevnatá (tvoří ji různé kategorie, spíš skládanka, než jednolitý obraz)
- dynamická (proměnlivá)
- situační intenzita prožívání identity
- Internalizovaná zkušenost

Identita (transkulturní přístup)

- vytváří se v dialogu: **kým se cítím být a jak mě vnímají druzí**
 - Subjektivní vs objektivní kultura: může mi být tedy připisována identita, s kterou nesouhlasím a záleží na jedinci, jak se k tomu postaví (odmítání, přijetí,...), viz. “Where are you a local?”
 - sebenaplňující se proroctví (Pygmalion efekt) - výzkum Rosenthal a Jacobson
- na identitu lze nahlížet z **hlediska životních příležitostí** (Bauman) - dvě skupiny lidí:
 - 1) lidé, kteří si identitu volí/vybírají
 - 2) lidé, kterým je jejich identita předem určena, je dané, kam až se ze své pozice mohou dostat (např. dítě narozené v ghettu má malou pravděpodobnost se stát lékařem)
 - společenské skupiny, které disponují větší mocí, určují, které identity otevírají cestu k lepšímu životu (nastavují zákony, podpůrné politiky, designují instituce, rozdělují rozpočty...)

(Zdroje: JANSKÁ, Iva (ed.). Než začneme s multikulturní výchovou. Praha: Člověk v tísni, 2008, 29-30 a MOREE, Dana. Základy interkulturního soužití. Praha: Portál, s.r.o., 2015, 38-39)

Interkulturní kompetence v práci s mládeží

- Aktivní role v boji s diskriminací a sociální nespravedlností
- Podpora a ochrana lidských práv
- Chápání kultury jako dynamického mnohostranného procesu
- Podpora smyslu pro solidaritu
- Zvládání pocitu nejistoty
- Podpora kritického myšlení
- Rozvoj empatie
- Podpora tolerance nejednoznačnosti

(Kolář Jan, Schubert Lucie, Randa Jana: AMONG OTHERS: Rozvoj interkulturní kompetence ve vzdělávání. DZS, 2020.)

23. 3. 2022 Živá knihovna

- 3 hosté, kteří se stávají živými knihami, přináší příběh vlastní odlišnosti
- Možnost seznámit se s jejich příběhy
- Vyprávění a možnost klást otázky (respekt ke knize, kniha má možnost neodpovídat)
- Knihy reprezentují sebe samy a svůj osobní příběh
- 3 kola po 20 minutách

Živé knihy

Robert

Taher

Denie

Zadání na příště

- Přečtěte si **medailonky a připravte si otázky** na naše milé živé knihy. Medailonky pošleme příští týden.
- **Z příručky [Žít nenáviděn](#)** si nastudujte s. 17 a 21
- **Dobrovolné: poslechněte si podcast Kolaps** (klidně od 43. minuty) o příručce Žít nenáviděn, která mapuje nenávistné útoky v současné Evropě (i v ČR).
<https://a2larm.cz/2022/03/za-nenavistne-utoky-nemuzou-socialni-site-rikaji-marie-hermanova-a-jan-charvat/> Témata z tohoto dílu podcastu budeme po živé knihovně diskutovat (zapojí se i naši hostující), takže vám to pomůže získat příklady do diskuze a utříbit si myšlenky.

3. setkání

23. března 2022

Zadání na 4. setkání

Moje předsudky

- Zamyslete se nad tím, ke kterým lidem máte vy osobně nějaké předsudky? V jakých situacích jste to vyzorovali?
- Promyslete kořeny svých předsudků: odkud pochází, jak se ve vás vzaly?
- Zaměřte se alespoň na 3 svoje předsudky a zaznamenejte si svá pozorování, budeme s tím pracovat na dalším setkání.

Zadání na 4. setkání

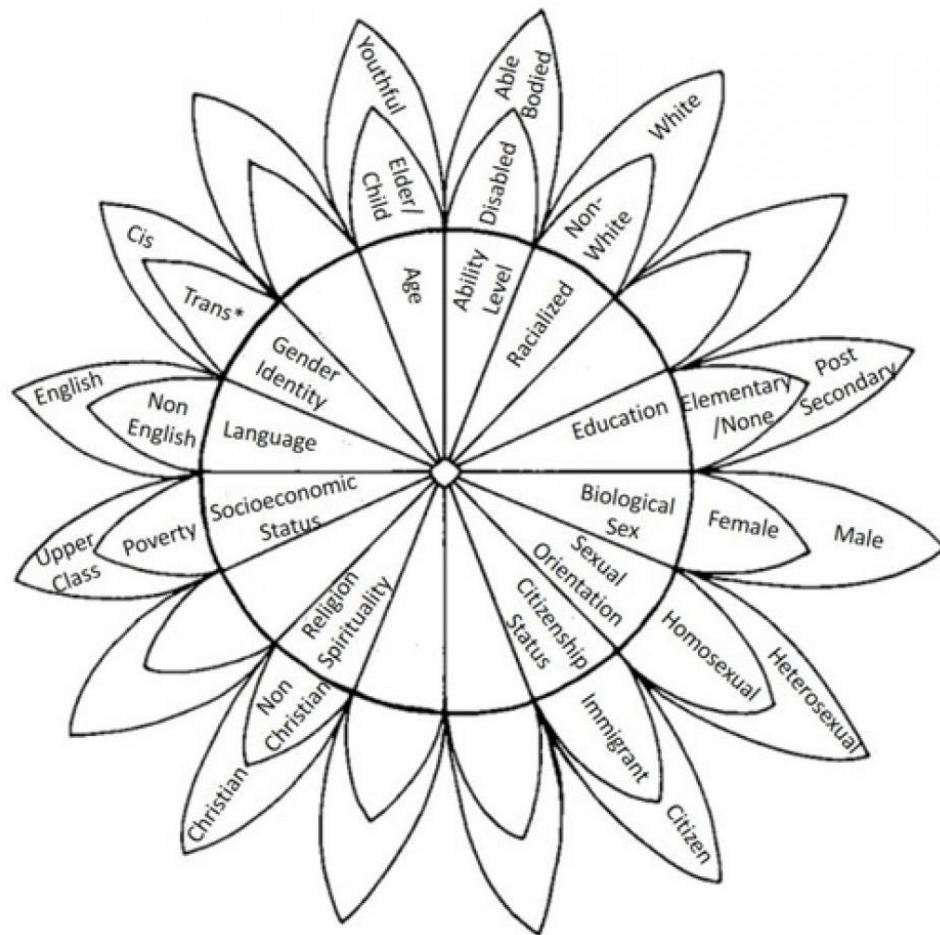
Květina moci

Květina moci je metafora rozložení moci v naší společnosti.

- Na pracovním listu jsou uprostřed vypsány kategorie jako pohlaví, věk, mateřský jazyk. Kolem nich jsou dvě vrstvy „okvětních lístků“, **ty, co jsou v kruhu blíž ke středu, znázorňují pozice u jedné konkrétní kategorie, které jsou ve společnosti znevýhodněny, vnější kruh naopak pozice, které jsou zvýhodněny.**
- **Vytvořte si vlastní květinu moci a vemte si ji s sebou na další setkání** (nemusíte ji nikam nahrávat). Vyberte kategorie, které jsou pro vaši osobu relevantní (min. 10). Prázdný vzor pro tisk a vyplnění najdete [tu](#).

Příklady kategorií květiny

Pohlaví
Rasová skupina
Jazyk
Náboženství
Rodinný stav
Společenská vrstva (ekonomický aspekt)
Věková skupina
Vzdělání
Zdravotní stav
Místo původu (původní)
Místo původu (v současnosti)
Sexuální orientace

4. setkání

6. dubna 2022

Kognitivní zkreslení

Co to je a jaký na nás mají vliv?

- Obecně: tvorba úsudků a možnosti jejich zkreslení
- *“Kognitivní zkreslení (cognitive bias) bychom mohli označit jako chyby vznikající při kognitivní procesech (myšlení, vnímání, paměť, usuzování, rozhodování, ...). Příčinou jejich vzniku jsou nejčastěji (...) mentální zkratky. Jde o mechanismy, které náš mozek využívá pro řešení běžných každodenních problémů, v podstatě si těmito zkratkami usnadňuje práci a nám život.”* (<https://bit.ly/3J6z9ff>).
- Nějaké příklady?

Příklady kognitivních zkreslení

KONFIRMAČNÍ ZKRESLENÍ: Máme tendenci naslouchat pouze informacím, které potvrzují naše předem utvořené názory – je to jeden z mnoha důvodů, proč je například tak těžké vést konverzaci o kapitalismu..

STÁDOVÝ EFEKT: Pravděpodobnost, že člověk přijme nějakou myšlenku, roste s počtem lidí, kteří ji již přijali. Tato forma skupinového myšlení způsobuje, že větší skupiny směřují ke středovým řešením.

STEREOTYPIZACE: Předpoklad, že člověk má nějaké vlastnosti, aniž o něm máme skutečné informace. Toto zkreslení nám umožňuje rychle zaškatulkovat cizí lidi mezi přátele či nepřátele.

- **BÍLÉ VRÁNY:** i přes přímou zkušenost neodpovídající danému předsudku beru tuto zkušenost jako pouhou výjimku

- **HALÓ EFEKT:** silný první dojem, který následně brání vnímání dalších vjemů

- **Ingroup/Outgroup fenomén - MY VS. ONI:** Lidé si o své vlastní (členské) skupině vytváří pozitivnější, kladnější hodnocení než o skupině cizí, tedy nečlenské

KONZERVATIVNÍ ZKRESLENÍ: Lidé upřednostňují původní důkazy před novými důkazy a informacemi. Lidé pomalu přijímali fakt, že Země je kulatá, protože si udržovali dřívější povědomí, že planeta je placatá.

K čemu nám jsou a co s nimi?

K čemu nám jsou?

- *“Zajímavé je, že tato zkreslení musela mít v určitém bodě naší evoluce adaptivní hodnotu. (...) Zkreslení, která nám pomohla přežít v primitivních časech, kdy byl život mnohem jednodušší a rychlost rozhodnutí byla mnohdy klíčová, se v dnešním mnohem složitějším světě nejeví zdaleka tak adaptivně. Kvůli komplikovanému charakteru života v dnešní době je **správnost informací, důkladnost zpracování, přesnost interpretace a spolehlivost úsudku ve většině situací mnohem důležitější než nejjednodušší a nejrychlejší cesta k rozhodnutí.**” (Taylor 2011)*

Co s nimi?

- Umět je identifikovat ve svém myšlení a rozvíjet strategie, jak se jim bránit, jsou jednou z kompetencí kritického myšlení.
 - Popisný versus subjektivní jazyk
- *Které z kognitivních zkreslení kazí rozhodování vám? Diády, 5 minut.*

**KRITICKÉ
MYSLENÍ
&
OBJEKTIVITA**

16 KOGNITIVNÍCH ZKRESLENÍ KAZÍCÍ NAŠE ROZHODOVÁNÍ

 <p>1 / KLAM PŘEŽIVŠÍCH</p> <p>Soustředíme se jen na přeživší vzorky a kvůli tomu mylně vyhodnotíme situaci. Třeba například si myslíme, že být podnikatelem je jednoduché, protože jsme neslyšeli o té dřívě většině lidí, kteří v podnikání neuspěli.</p>	 <p>2 / KONFIRMAČNÍ ZKRESLENÍ</p> <p>Máme tendenci naslouchat pouze informacím, které potvrzují naše předem utvořené názory – je to jeden z mnoha důvodů, proč je například tak těžké vést konverzaci o klimatických změnách.</p>	 <p>3 / ILUZE SHLUKOVÁNÍ</p> <p>Tendence vnímat vzorce v náhodných událostech, je příčinou různých bludů o hazardu, například přesvědčení, že po řadě červených čísel padných ruleté je opětovně padnutí červené méně či více pravděpodobné.</p>	 <p>4 / PŤSTROŠÍ EFEKT</p> <p>Rozhodnutí ignorovat nebezpečnou či negativní informaci „strčením hlavy do písku“. Výzkumy ukazují, že investoři kontrolují hodnotu svého majetku méně často při špatné situaci na trhu.</p>
 <p>5 / HEURISTIKA DOSTUPNOSTI</p> <p>Lidé přeceňují důležitost informací, které jsou jim dostupné. Někdo může tvrdit, že kouření není nezdravé, protože zná člověka, který se dožil sta let a kouřil tři krabičky denně.</p>	 <p>6 / STÁDOVÝ EFEKT</p> <p>Pravděpodobnost, že člověk přijme nějakou myšlenku, roste s počtem lidí, kteří ji již přijali. Tato forma skupinového myšlení způsobuje, že pracovní porady jsou často neproduktivní.</p>	 <p>7 / KOTVENÍ</p> <p>Lidé se příliš spolehnou na první informaci, kterou slyší, při vyjednávání ten, kdo učiní první nabídku, výrazně ovlivní představa druhé strany o možnostech, kterými se může vyjednávání ubírat.</p>	 <p>8 / STEREOTYPIZACE</p> <p>Předpoklad, že člověk má nějaké vlastnosti, aniž o něm máme skutečné informace. Toto zkreslení nám umožňuje rychle zaskatulkovat cizí lidi mezi přáteli či nepřáteli, ale lidé ho nadužívají a zneužívají.</p>
 <p>9 / SELEKTIVNÍ VNÍMÁNÍ</p> <p>Náše očekávání ovlivňují, jak vnímáme svět kolem nás. Například u obilženého kandidáta lidé selektivně vnímají politické názory tak, aby byly konzistentní s jejich náhledem na daný problém.</p>	 <p>10 / KOGNITIVNÍ SLEPÁ SKVRNA</p> <p>Neschopnost rozpoznat vliv kognitivních zkreslení na sebe sama je také zkreslením. Lidé si kognitivní zkreslení všimají mnohem více na druhých.</p>	 <p>11 / NADMĚRNÁ SEBEDŮVĚRA</p> <p>Některí z nás příliš důvěřují svým schopnostem. U některých typů otázek, kde jsou lidé na 99 % jisti, že odpoví správně, ve skutečnosti 40 % z nich odpoví špatně.</p>	 <p>12 / ZKRESLENÍ VÝSLEDKEM</p> <p>Hodnocení rozhodnutí podle jeho výsledku namísto podle racionality v době rozhodnutí. Jen proto, že někdo vyhrál banku peněz hraním rulety, neznamená, že hazardování je dobrá volba.</p>
 <p>13 / SKLON VŮBEC NERISIKOVAT</p> <p>Sociologové zjistili, že zbožňujeme jistotu – i když je to kontra-produktivní. Dáváme přednost eliminaci malého rizika před výraznějším snížením rizika velkého.</p>	 <p>14 / KONZERVATIVNÍ ZKRESLENÍ</p> <p>Lidé upřednostňují původní důkazy před novými důkazy a informacemi. Lidé pomalu přijímali fakt, že Země je kulatá, protože si udržovali dřívější pověry, že planeta je plochá.</p>	 <p>15 / EFEKT PODPORY ZVOLENÉHO</p> <p>Když učiníme nějaké rozhodnutí, máme tendenci ho obhajovat, i když naše volba nebyla správná. Například si myslíme, že nás pes je šavělý, i když jednou za čas někoho pokouše.</p>	 <p>16 / SALIENCE</p> <p>Tendence zaměřovat se na nejednoduchěji vybavitelné znaky nějaké osoby či konceptu. Když přemýšlíme nad smrtí, vybaví se nám spíše teroristický útok než autohoda, která je statisticky mnohem pravděpodobnější.</p>

Předsudky

- Zkreslení je často **nevědomé a automatické** (tzv. implicit bias), je to tedy **běžná lidská věc**
- Předsudek = “před-posuzovaný”, neoprávněný a typicky negativní postoj k jednotlivci nebo skupině
- *Na základě jakých kategorií bývají lidé předmětem předsudků?*
- Rezistentní vůči změně
- Pomáhají si udržet nadřazenost a sílu
- Čím menší je konkrétní zkušenost s příslušníky dané skupiny, tím větší je tendence k předsudečnému vnímání.
- Otestujte se: Implicit Associations Test <https://implicit.harvard.edu/implicit/>

Zdroj: Interkulturní vzdělávání II, Člověk v tísní - program Varianty, kap. Práce s předsudky a stereotypy, str. 34 - 42.

<https://www.clovekvtsni.cz/interkulturni-vzdelavani-ii-1053pub>

Inspirace: Crash Course Psychology #39 https://www.youtube.com/watch?v=7P0iP2Zm6a4&ab_channel=CrashCourse

Stereotyp

- Stereotyp je zobecněná představa o skupině
- Forma kategorizace, která může mít pozitivní i negativní charakter, zpravidla zahrnují informace i očekávání od druhých
- Naučené, nejčastěji nejsou výsledkem přímé zkušenosti

Video: https://www.youtube.com/watch?v=IzEdSdvFLU0&ab_channel=AnneFrankHouse (2:45)

Zdroj: Interkulturní vzdělávání II, Člověk v tísní - program Varianty, kap. Práce s předsudky a stereotypy, str. 34 - 42.

<https://www.clovekvtisni.cz/interkulturni-vzdelavani-ii-1053pub>

Inspirace: Crash Course Psychology #39 https://www.youtube.com/watch?v=7P0iP2Zm6a4&ab_channel=CrashCourse

K čemu nám slouží stereotypy?

- Umožňují nám rychlou orientaci ve světě
- Šetří nám čas
- Pomáhají zpracovat informace, aniž bychom je museli zkoumat ze všech úhlů
- Podporují identifikaci a sounáležitost k určitým skupinám (obraz toho, kdo do skupiny patří a kdo ne)

V čem jsou stereotypy a předsudky nebezpečné?

- jejich (ať už vědomé či nevědomé) používání může vést k deformaci reality
- Selektivní zaměření pozornosti na informace, které odpovídají našim stereotypům, ignorování těch, které je vyvracejí
- Uzavírají možnost komunikace a možnost získat vlastní zkušenosti
- Vedou k **DISKRIMINACI** - když se stereotypní představy setkají s předsudečnými postoji a emocemi (jakými jsou strach a nevráživost), mohou vést **k chování, tedy k diskriminaci**. Předsudek automaticky nevede k diskriminaci, ale jelikož je založený na automatickém a nevědomém zkreslení, může vést k diskriminujícímu chování. **Měli bychom reflektovat, hlavně v pozici moci**
- **Systemová diskriminace** <https://videacesky.cz/video/co-je-to-systemovy-rasismus> (4:23)
 - Jakých skupin se to týká v ČR?

Proč je důležité tématu dnešního setkání věnovat pozornost?

“Nedůvěra a nepřátelství vůči cizímu vyústí v předsudek, který filtruje náhledy na příslušníky jiných skupin a vynucuje pouze negativní interpretace jejich chování, a tak zpětně prohlubuje, zmnožuje nepřátelství a nedůvěru. Roztáčí se spirála, která může vést, mnohokrát vedla a dosud často vede k diskriminaci, separaci, v horších případech k vynuceným přesunům či genocidě celých skupin obyvatelstva.”

(Interkulturní vzdělávání II, Člověk v tísní - program Varianty, kap. Práce s předsudky a stereotypy, str. 34 - 42. <https://www.clovekvtsni.cz/interkulturni-vzdelavani-ii-1053pub>)

Zadání na 5. setkání

- Zamyslete se nad tím, **jaké kroky můžete podnikat proti diskriminaci?** Do 19. dubna vložte konkrétní tipy na aktivity, které můžete podnikat proti diskriminaci na 3 různých úrovních, do tohoto Padletu: <https://padlet.com/mail494/lnblyzr8v52x3z0l>.
Jak postupovat při vkládání? Každá*ý vložte alespoň jednu věc do každého sloupce, která se liší od toho, co již vložili ostatní. Na úvod vašeho příspěvku dejte své jméno, ať je jasné, od koho příspěvek je. Díky!
- **20. dubna** sraz v 16.10 před Muzeem romské kultury na Bratislavské, <https://www.rommuz.cz/cs/> vstupné 30 Kč. Čeká nás cca hodinová prohlídka, poté budeme pokračovat diskuzí pravděpodobně v Lužánkách nebo někde mimo FF.